Arktiska ichneumonider i Skandinavien.

Af

A. Roman.

Som inledning till de efteråt meddelade artbeskrifningarne torde några meddelanden om vår nordliga ichneumonidfauna ha ett visst berättigande.

Skandinaviens klimat är som bekant genom Golfströmmens inverkan mycket mildare än i alla andra, lika nordligt belägna länder. Så anser t. ex. H. FRIESE i »Fauna arctica» (Bd 2, Jena 1901—02) den 60. breddgraden som generell sydgräns för det subarktiska området, men två tredjedelar af Skandinavien sträcka sig norr därom och lämna rum för ett afsevärdt jordbruk. Därför har H. KLÆR (i samma arbete) dragit vår subarktiska sydgräns i jämnhöjd med polcirkeln, men med höjning åt väster i följd af det milda norska kustklimatet. Egentligt arktiskt område utan träd och större buskar finns inom skandinaviska halfön blott på bergen, men där i ganska stor utsträckning. Det subarktiska området markeras hos oss af björkzonen. — I vegetationen afteckna sig således dessa klimatgränser jämförelsevis klart, men djurvärlden är genom sin rörelseförmåga i någon mån oberoende af dem. Därför äro t. ex. insekter samlade på glaciärer och snödrifvor i fjällen ingalunda något troget uttryck för dessas arktiska fauna, utan vinden har ditfört en mängd prof på hela den omgifvande traktens flygande insekter, hvilka snart förlamas af kölden.

Hvilka insekter kunna vi då räkna som arktiska i Skandinavien? Först och främst naturligtvis dem som konstant förekomma ofvan trädgränsen och där genomgå sin utveck-

ling. Nu är kunskapen om de särskilda arternas lefnadssätt en svag punkt i entomologien och särskildt svag om man bortser från fjärilarne, som äfven i våra nordliga trakter ej så sällan uppfödas åtminstone från larvstadiet. Därför måste man gifva begreppet »arktisk» en vidare tolkning och äfven medtaga de insekter som konstant anträffas i subarktisk omgifning. Detta faller sig hos oss jämförelsevis lätt, där som redan nämndt det subarktiska området i det hela sammanfaller med björkzonen. Däremot kan man i Skandinavien ej räkna barrskogsinsekter som arktiska, äfven om de förekomma långt norrut. — Island intager en egendomlig mellanställning. Ön räknas af både FRIESE och KIÆR till det subarktiska området fastän den är nästan alldeles skoglös, och det med rätta. Skoglösheten vållas nämligen (liksom på de sydligare belägna Färöarne) af de tätt återkommande stormarne, ej af temperaturförhållandena i och för sig. Faunan visar också en blandning af arktiska och palearktiska element med frånvaro af sådana former, t. ex. dagfjärilar, som äro särskildt känsliga för blåst. Belysande är äfven, att den enda hittills funna humlearten, *Bombus jonellus* KBY, väl är nordlig, men ej arktisk.

I ett så utprägladt gränsområde som norra Skandinavien är det naturligt, att äfven ichneumoniderna visa en stark blandning af boreala (= barrskogs-), subarktiska och arktiska element. Enär de olika vegetationsområdena äro på det mest invecklade sätt inslingrade i hvarandra, blir det som sagdt nödvändigt att till de arktiska räkna äfven en mängd former från björkzonen. Dock måste man taga hänsyn till, att många sydliga arter tränga långt norrut längs den relativt varma norska kusten och sålunda ge björkskogens fauna ett tillskott, som med säkerhet ej är arktiskt. Af denna orsak kan det klassiska arbetet i Nordskandinaviens entomologi, J. W. ZETTERSTEDTS »Insecta lapponica» (Leipzig 1840), ej anses som en arktisk fauna, ty det medtar allt som författaren under sin resa år 1832 insamlade. Hufvudmassan af materialet stammar från barrskogen på svenska sidan och björkskogen på den norska. Lokaluppgifterna äro för sin tid mycket goda och möjliggöra en ungefärlig uppskattning af arternas hemortsrätt. Men ett sådant bedömande är na-

turligtvis omöjligt för entomologer som aldrig besökt norra Skandinavien, hvarför det är förklarligt, men beklagligt, att den till »standard work» ämnade Fauna arctica uppräknar alla ZETTERSTEDTS ichneumonider som arktiska. Redan för fyra år sedan hade jag anledning fastslå oriktigheten häraf (Ichn. aus d. Sarek-Geb., Sthlm 1909, sid. 207), men kunde ej ingå på en utredning. Till ersättning har jag nu med ledning af min erfarenhet från 2 1/2 sommars samlarverksamhet i Torne och Lule lappmarkers fjälltrakter genomgått ichneumoniderna i ZETTERSTEDTS arbete för att uppteckna de arter, som enligt min mening böra uteslutas från den arktiska faunan. Återstoden kan ingalunda betecknas som säkert arktisk, ty den innehåller äfven de former jag ej känner eller om hvilkas nordliga utbredning jag är oviss, men den innebär i alla fall ett närmande till den verkligt arktiska listan.

Ej arktiska ichneumonider hos Zetterstedt.

Ichneumon anator FBR., *castigator* FBR., *celerator* GR., *comitator* L., *deceptorius* GR., *delirator* L., *fabricator* FBR., *festinatorius* ZETT. (= *Barichn. locutor* THUNB. = *albicinctus* GR.), *frequentorius* ZETT. (= *Stylocryptus profligator* FRB.), *fusorius* L., *lineator* GR., *luctatorius* L., *molitorius* L., *natatorius* FBR., *ornatorius* PZ., *pisorius* L., *pistorius* GR., *raptorius* L. (exceptis forte var. *f* = *I. septentrionalis* HOLMG. & *g* = *Ichneumon sp. ign.*), *sarcitorius* L., *saturatorius* L., *sugillatorius* L., *vaginatorius* L.

Cryptus assertorius FBR., *macrobatus* GR., *moschator* GR., *obscuripes* ZETT. (= *Crypt. borealis* THOMS.), *ocellator* ZETT. (= *Spilocrypt. pygoleucus* GR., DT.), *striatellus* ZETT. (= *Habrocrypt. alternator* GR.). — (*Pezomachus*) *brachypterus* GR., *cursitans* FBR., *fasciatus* FBR., *paradoxus* ZETT. (= *Thaumatotypus Billupsi* BRIDG.). *pedestris* FBR.

Pimpla alternans GR., *examinator* FBR., *gracilis* GR. (= *Ephialtes carbonarius* CHR. ♂), *instigator* FBR., *manifestator* FBR., *mediator* GR., *scanica* GR., *stercorator* GR., *tuberculatus* GR., *varicornis* FBR. — *(Glypta) flavolineata* GR.

Bassus appendiculatus GR., *collaris* GR., *dentipes* GR.,

flavolineatus GR., *irrigator* GR., *lætatorius* FBR., *nigricollis* GR., *nuntiator* ZETT. (verosimiliter = *nunciator* FBR. = *Lampronota caligata* GR.), *rufolabris* ZETT.

Tryphon bellator GR., *bifasciatus* ZETT., *brachyacanthus* GR., *excavator* ZETT., *elongator* GR., *impressor* GR., *melanocephalus* GR., *nigricornis* ZETT., *pimplator* ZETT., *segmentator* FBR., *testaceus* GR., *vittator* ZETT. — (*Echthrus*) *reluctator* L. — (*Exetastes*) *fornicator* FBR., *fulvipes* GR., *tarsator* FBR.

Banchus pictus FBR., *venator* FBR., *volutatorius* FBR.

Ophion circumflexus L., *luteus* L., *pubescens* ZETT., *ramidulus* L., *ventricosus* GR.

Campoplex falcator FBR., *pugillator* L. (formæ majores).

Porizon albipennis ZETT., *annulator* ZETT., *dissimilis* GR., *exhaustor* FBR., *fumipennis* ZETT., *marginellus* ZETT., *mediator* ZETT, *raptor* ZETT.

Summa 87 namn och 86 arter, emedan *sarcitorius* och *vaginatorius* äro de begge könen af samma art.

Sedan dessa främmande element aflägsnats är det på sin plats att jämföra Skandinaviens arktiska fauna med andra nordliga länders. Ett försök härtill gjordes år 1909 (anf. arbete sid. 206); det blygsamma resultatet blef 9 med Sarek-faunan gemensamma arter. Att detta endast var en ringa början var redan då tydligt, och nedanstående lista visar ju rätt betydliga framsteg. Dessa ha åstadkommits hufvudsakligen genom jämförelser med och bestämningar af riksmuséets nordsibiriska material, insamladt på 1870-talet af F. TRYBOM och J. SAHLBERG utefter Jenisseis nedre lopp (alla anförda arter äro tagna norr om 65. breddgraden). Några namn ha tillkommit genom tydning af RUTHE'ska och HOLMGREN'ska beskrifningar och typer samt från ryska polarexpeditionens material (Lena-området), som meddelats mig till bearbetning. Ej medtagna i listan äro de få gemensamma arter, om hvilka intet fanns att meddela utöfver »Fauna arcticas» uppgifter.

Gemensamma arktiska arter.

A. Med Nordasien.

1. Lena-området.

Delomerista lævifrons THOMS.
Glypta setosa m.

2. Jenissei-området.

Stenichneum. chalybeatus GR. (i Sverige funnen i Östergötland).
Ichneumon gravipes WESM.
» *peregrinator* L.
» *Thomsoni* HOLMG.
» (i Sibirien företrädd af var. *connectens* m.)
Phæogenes osculator THUNB.
» *stipator* WESM.
Diadromus subtilicornis WESM.
Cubocephalus oviventris GR. (*nigriventris* THOMS.)
Cratocrypt. septentrionalis m.
» *anatorius* GR.
» *pleuralis* THOMS.
Microcrypt. ambulator m. i (Sibirien företrädd af en rikare rödtecknad var.)
» *terrestris* m. (i Sibirien företrädd af var. *sibiricus* m.)
Phygadeuon fumator GR. var. *nivalis* HOLMG. (v. *borealis* m., se »Neubeschreibungen» efteråt!)
» *apertus* m.
Leptocryptus claviger TASCH.
Atractodes truncator m.
» *foveolatus* GR. (*Asyncrita* FÖRST.)
Rhyssa persuasoria L.
Delomerista lævifrons THOMS.
Glypta ceratites GR. (de sibiriska ex. ha svarta höfter).
Helictes mediator SCH.
Diaborus palliitarsis THOMS.
» *nigrifrons* THOMS.
Cteniscus borealis HOLMG.
» *flavomaculatus* GR.
Scorpiorus rufipes GR. var. *breviseta* RATZ.
» *rufipes* var. *limosus* HOLM. (knappt skild från följande)
» *nigellus* HOLMG.
» *angustatus* m.
» *rivalis* HOLMG. (är egen art).
» *pastoralis* GR.
Polyblastus strobilator THUNB.
(*Monoblastus lapponicus* m. *genuinus*, funnen v. Krasnojarsk, förekommer troligen äfven på subarktiskt område).
Euryproctus arbustorum HOLMG.
Hadrodoctylus femoralis HOLMG. (ej identisk med *nigrifemur* THOMS.)
» *varicoxa* THOMS.
» *faciator* THUNB. var. *gracilis* (HOLMG.)
Alexeter sectator THUNB.
Mesoleius flavicaudatus HOLMG.
» *lituratus* HOLMG.
» » var. *Sahlbergi* WOLD.
Barycnemis læviceps THOMS.
Leptopygus harpurus THOMS.

3. Novaja Semlja med Waigatsch.

Phygad. fumator GR. var. *nivalis* HOLMG.

B. Med Spetsbergen.

Hemiteles glacialis HOLMG. (*æneus* THOMS.)
Syndipnus leucopygus HOLMG. (i Lappland före-

trädd af var. *lapponicus* m.)

C. Med Island.

Ichneumon ligatorius THUMB. (på Island förträdd af var. *thulensis* RUTHE.)

Phygad. fumator var. *trichops* THOMS.

» *infernalis* RUTHE (*liogaster* THOMS.).

Gelis rufipes FÖRST. (*Gelis* THUNB. = *Pezomachus* GR.)

D. Med Grönland.

Pimpla sodalis RUTHE. (*Norden skiöldii* HOLMG., *longiceps* THOMS.)

E. Med Alaska och öarne i Behringshaf.

Gelis pumilus FÖRST.

» *obesus* ASHM.

Orthocentrus protuberans HOLMG. (cirkumpolär, förut känd från arktiska Asien).

Summa 49 olika former, hvartill kommer ett fåtal förut kända, så att totalsumman kända gemensamma former knapt torde understiga sextio; ännu flera kunna säkerligen uppdagas.

Att döma af ofvanstående lista har Nordskandinavien den största öfverensstämmelsen med Nordsibirien, hvilket ju var att vänta, då begge tillhöra samma landmassa. Spetsbergen och Island intaga tydligen med rätta blygsamma platser (från Island äro dock genom RUTHES arbete i Stett. ent. Zeitung 1859 flera ofvan ej medtagna gemensamma former kända). Grönland och arktiska Nordamerika visa abnormt ringa öfverensstämmelse, beroende på ytterligt klent jämförelsematerial. Från arktiska Nordamerika äger nämligen riksmuseet inga som hälst parasitsteklar (och knappt andra steklar heller); själf har jag en liten serie från HARRIMAN'ska expeditionen till södra Alaska och Behringsöarne, hvarigenom det visat sig, att gemensamma arter åtminstone finnas. Troligen äro de talrikast tillstädes just i nordväst, där afståndet från Asien är ringa.

Skandinaviens arktiska område har liksom andra naturliga faunaområden sina egna former, som tydligen höra hemma just där, om de också stundom träffas utom gränserna. Tydligast visar sig detta i fråga om fjällhedens fauna, som jag haft tillfälle insamla vid Vassijaure naturvetenskapliga station, belägen på hedmark just i trädgränsen (500 m. ö. h.). Sommaren 1908 tillät vädret ofta håfningar strax ofvan trädgränsen, och äfven fönstren på den då nybyggda järnvägs-

anhalten Vassijokk (belägen på fjällheden) lämnade god skörd, särskildt i slutet af juli. Följande lista upptar sådana arter som öfvervägande eller uteslutande förekommo på heden, men är långtifrån uttömmande:

Coelichnemon solutus HOLMG.
Microcryptus alpineti m.
Phygadeuon infernalis RUTHE.
» *fumator* v. *nivalis* HOLMG.
Hemiteles glacialis HOLMG.
Atractodes punctator m.
» *picipes* HOLMG.
» *truncator* m.
Pimpla sodalis RUTHE.
Exochus septentrionalis HOLMG.
Barycnemis læviceps THOMS.

På sensommaren, då den ståtliga *Angelica archangelica* blommade på sina högst belägna växplatser, ängssluttningarne ofvan trädgränsen, erhöllos bland ichneumoniderna på dess gröna blomklot åtskilliga ej förut på sommaren sedda former. Isynnerhet gafs där det bästa tillfället att försäkra sig om de sparsamt förekommande större ichneumonerna. Emellertid står denna fauna så nära den i björkzonens ängsmark förekommande, att jag ej vågar uppställa någon lista på karaktäristiska arter. Hvad de större ichneumonerna angår, så äro de goda flygare och hindras af intet, äfven om de äro kläckta nere i dalen, att uppsöka sensommarens honungsblommor ofvan trädgränsen. Ängsmarkens ichneumonider äro på det hela taget lifligare färgade än den dystra fjällhedens små mörka former, och jag har trott mig finna, att denna iakttagelse håller streck äfven i fråga om de i egentlig mening arktiska ländernas fauna.